

עולמכם: אצטרובל

מגרמנית: מינה ועוזי פרידקיין

אינגבורג בכמן – משוררת, סופרת, תסכיתאית ומסאית – מגדולות היוצרים בשפה הגרמנית במחצית השנייה של המאה העשרים. בכמן נולדה ב־1926 בקלגנפורט שבאוסטריה, שם חוותה את ה"אנשלוס" – סיפוחה של אוסטריה לרייך השלישי – כתלמידת גימנסיה. בסוף שנות ה־40 החל הקשר האישי והספרותי שלה עם המשורר פאול צלאן. משנות ה־50 ואילך עברה להתגורר באיטליה, שנעשתה לה לבית שני. בסוף שנות החמישים נוצר קשר זוגי שנמשך שנים אחדות בינה לבין המחזאי והסופר מקס פריש. ב־1973, בגיל 47, נפטרה בכמן לאחר שנפגעה בשרפה שפרצה בדירתה.

אימה, שתיקה ומוות מבצבצים מבין שורות שירתה האפלה, החידתית והנוקבת, אך גם תשוקה אל האור והאהבה. לשבר הגדול שחוותה אירופה במלחמת העולם השנייה ולמציאות שנוצרה בעקבותיו יש משקל עצום ביצירתה. השיר "קריאה אל הדובה הגדולה" נכלל בקובץ הנושא את שמו שראה אור ב־1956. בשיר זה, השזור אלוזיות מיתולוגיות, ניצבים בני האדם אל מול גרמי השמים המאיימים ומכשפים כאחד. בבית השני משתנה נקודת המבט (כפי שקורה גם בשירים אחרים), והדוברת היא הדובה הגדולה עצמה. השיר "אתן המילים" נכתב במיוחד לספר היובל לכבוד נלי זק"ש שראה אור בשנת 1961, שנים אחדות לאחר שגמלה בלבה של בכמן ההחלטה לחדול מכתיבת שירה ולהתמקד בכתיבת פרוזה.

קריאה אל הדובה הגדולה

דְּבָה גְדוֹלָה, רְדִי, רֵד, לִילָה צְמִירִי,
חַיֵּית פְּרוֹת הָעֵנָנִים עִם עֵינֶיךָ אֶלֶּה הָעֵתִיקוֹת,
עֵינִי כּוֹכָבִים,
רוֹשְׁפוֹת חוֹצוֹת אֶת הַסֶּבֶךְ
כְּפוֹתֶיךָ עִם הַטְּפָרִים שְׁלֶהן,
טְפָרֵי כּוֹכָבִים,
אֲנִי פּוֹקְחִים עֵין עַל הָעֵדָרִים,
אֶף אִם רִתְקָנוּ אֵלֶיךָ בְּעֹבוֹתוֹת קֶסֶם, וְאֵינָנוּ בּוֹטְחִים

בְּגִפְיָהּ הִיגָעִים וּבְנִיבֵיהָ
הַחֲדִים הַחֲשׂוּפִים לְמַחְצָה,
דָּבָה קְדוּמָה.

עוֹלָמְכֶם: אֶצְטָרְבֵּל.
אַתֶּם: קִשְׁקִשׁוּ.
אֲנִי מוֹיֵעָה אוֹתוֹ, מְגַלְגֶּלֶת
מֵהָאֲשׁוּחִים הָרָאשׁוֹנִים לְאֲשׁוּחִים שְׂבִסוֹף,
מְרַחֲרַחֵת אוֹתוֹ, בּוֹדֶקֶת אֶת טַעְמוֹ
וְחוֹפֶנֶת אוֹתוֹ בְּכַפּוֹתֶי.

הַתִּירְאוּ לָכֶם אוֹ הָיוּ חֲסֵרֵי פֶחַד!
הַשְׁלִיכוּ מִטְבַּע לֶסֶל
וְאָמְרוּ מְלָה טוֹבָה לְאִישׁ הָעוֹר,
כְּדֵי שְׂיֵאָחֲזוּ בְּחִזָּקָה אֶת רְצוּעַת הַדָּבָה
וְיִתְבֵּל אֶת הַכְּבָשִׁים הַיֵּטִב.

אֶפְשָׁר שְׂיוֹם אֶחָד תִּשְׁתַּחֲרַר
הַדָּבָה, לֹא תֵאִים עוֹד,
וְתִרְדֹּף אַחֵר כָּל הָאֶצְטָרְבָּלִים שֶׁנִּשְׁרָוּ
מֵעֲצֵי הָאֲשׁוּחַ, אוֹתָם מְכַנְּפִים גְּדוֹלִים,
שֶׁנִּפְלוּ מִגֶּן עֵדֶן.

אתן המילים

לנלי זק"ש²⁸, ידידה, משוררת, בהערצה

אתן המלים, בואו, אחרי!
ואף אם התקדמנו כבר הלאה,
רחוק מדי, זה נמשך עוד
הלאה, ללא מטרה נמשך.

אין התבהרות.

המלה
הלא תגור בעקבותיה
רק מלים אחרות,
משפט – עוד משפט.
כך רצונו של עולם,
סופית,
לכפות את עצמו,
להאמר כבר.
אל תאמרו אותו.

מלים, בואו אחרי,
כדי שדבר לא יהיה סופי –
לא תשוקת מלים זו,
לא אמירה ונגודה!

לפי שעה אל תניחו
לשום רגש לדבר,
הניחו לשיר הלב
לתפקד אחרת.

הניחו, אני אומרת, הניחו.

28 נלי זק"ש (1891-1970), משוררת יהודייה-גרמנייה, כלת פרס נובל לספרות לשנת 1966 (לצד ש"י עגנון).

בְּאֶזֶן הַנְּשָׁגֶבֶת
 אֶל יִלְחֹשׁ דְּבַר, אֲנִי אוֹמֶרֶת,
 אֶף מָלָה עַל הַמּוֹת, חֲלִילָה,
 אַחֲרֵי, לֹא בָנִיעַם
 וְלֹא בַמִּירֹת,
 בְּלִי לְנַחֵם,
 לֹא נַחֲמָה,
 בְּלִי לְסַמֵּן,
 אֶךְ גַּם לֹא בַּהֲעֵדֶר מִשְׁמָעוֹת –

וְרַק לֹא זֶה: דְּמוּי
 הַמְּכַסֶּה קוּרֵי אֲבָקָה, קִרְקוּשׁ הַבְּרוֹת
 יִיקָה, מְלִים מֵתוֹת.

אֶף מִלֵּת מוֹת,
 אֶתֶּן הַמְּלִים!